

Леонід Українець

Антична мудрість

Чернівці
2016

Українець Л. М.

Антична мудрість / Л. М. Українець. - Чернівці, 2016. - 22 сторінки. Видання друге, виправлене.

Книжка містить короткі нариси присвячені політичним діячам і мислителям давнини. В них розкривається суть поглядів і здобутків найвидатніших античних філософів і державців. Аналізується також можливість застосування давньої мудрості в умовах сучасної України.

Українець Л. М., 2016

З М І С Т

Ідантур — успішний правитель	4
Таємничий Епіменід	6
Піттак — філософ з Лесбосу	8
Закони Дракона	9
Мудрість Солона	10
Фалес Мілетський — багатий мудрець	13
Ферекід — один з перших	14
Легендарний Пітагор	15
Аристокл, більше відомий як Платон	18
Арістотель — засновник формальної логіки	21

Ідантур — успішний правитель

У період війни дуже важливо мати прообраз національного провідника, з котрого можна брати приклад, хороший приклад. Одним із таких правителів був Ідантур. Жив він дуже давно, можливо тому відомий широкому загалу менше, ніж князь Святослав чи гетьман Хмельницький.

А розповідь про Ідантура є дуже повчальною і стратегія спаленої землі, котру вдало застосували під його управлінням, активно використовується в захисних війнах сучасності. Хочу зазначити, що досвід царя наших пращурів є успішним. Ідантур — це лідер-звитяжець, на відміну від Петлюри чи Мазепи. Тому його постать заслуговує більшої шани і поваги.

Ідантур (в гелленському варіанті Іданфірс) — правитель Скіфії, син та спадкоємець Савлія. Роки правління приблизно 515-496 до нашої ери. Одразу зазначу, що етнонім скіфи є зовнішньою назвою. Самоназвою було сколоти. А, якщо дотримуватись правила рівномірного чергування приголосних для милозвучності у слові, то правильно буде соколоти. Саме останній варіант я і використовуватиму у статті.

Прославився Ідантур тим, що здолав перського царя Дарія під час його навали на соколотів. Захисники вітчизни застосували стратегію спаленої землі. Вони залишили перське військо без можливості поповнювати запаси харчів і фуражу, знесилюючи супротивника тривалими переміщеннями просторами степу. Степову траву місцеві мешканці підпалювали, в прямому розумінні слова. Цим обмежували видимість для нападників та позбавляли їхніх коней поживи.

Втомившись від блукань, перський цар надіслав Ідантуру таке повідомлення: "Дивна людино! Чому ти все тікаєш, коли ти міг би зробити вибір між двома можливостями? Якщо ти вважаєш себе спроможним учинити опір моїм силам, тоді зупинися і вступи в бій. Що ти весь час бігаєш туди й сюди? Якщо ти визнаєш себе неспроможним, тоді перестань тікати, принеси дари твоєму владареві — землю і воду — і тоді ми почнемо перемовини".

На цю пропозицію таку відповідь дав Ідантур, цар соколотів: «О Персе! Отакі в

нас справи: я досі нікого не лякався і не тікав ні від кого, ні в минулому і ні тепер від тебе. І те, що я тепер робив, не відрізняється від того, що я звичайно роблю в мирний час. А з якої причини я не вступаю в бій із тобою, і це я тобі поясню. Ми не маємо ні міст, ні оброблених полів і не боїмося, що хтось може їх захопити або знищити, і не квапимося вступити в бій за них із вами. Однак якщо ви наполягаєте на тому, щоб це сталося якнайшвидше, гаразд, тоді ось що: в нас є могили наших предків. Нумо, знайдіть їх і спробуйте завдати їм шкоди. Тоді ви побачите, чи будемо ми з вами воювати заради наших могил, чи ні. Проте перед тим, якщо ми не вирішимо, ми не битимемося з тобою."

Зневірившись у можливості перемогти соколотів, Дарій покинув своє військо і втік. Доля війська, полишеного ним на території Північного Причорномор'я, невідома.

Ось такий короткий, але повчальний нарис про Ідантура, котрий вберіг народ від нападника, котрий, можливо, мав чисельну перевагу. З огляду на давність подій та систематичне нищення історичних джерел окупантами, до нас дійшло дуже мало повідомлень про мудрого правителя давнини. Основним джерелом відомостей про нього є праці Геродота. Іншим є праці Климента Александрійського з посиланням на Ферекіда. Про останнього ще буде згадка в цій книзі. Ім'я Ідантур також згадується у Страбона, але в іншому контексті.

Таємничий Епіменід

Те, що збереглося в сучасних джерелах про Епіменіда, огорнуте таємничістю і туманом легенди. Але Епіменід — особа історична. Інша річ — відрізнити, що в розповідях про нього відповідає дійсності, а що є ритуальною вигадкою.

Епіменід народився приблизно у восьмому столітті до нашої ери. За походження був критянин, але зачіску носив, схожу на спартанську. Прославився тим, що позбавив атенян від епідемії, котра, на думку Епіменіда, була викликана вчинками тирана. Це відбулось орієнтовно в 596 - 593 роках до нашої ери. Він був творцем окремої космогонічної системи, котру виклав у праці "Теогонія". Також є автором "Походження [куретів](#) і корибантів", "Про жертвоприношення в критській державі", поеми про Ясона та аргонавтів, прозового твору про Міноса і Радаманта. Збереглися свідчення про його листування із мудрецем Солоном, де закликає останнього не сумувати після втрати влади і пропонує йому оселитись на Криті.

Надзвичайну розповідь про Епіменіда подає Діоген Лаертський. Одного разу

Епіменід пішов шукати вівцю, що загубилась. Втомившись від марних пошуків, він приліг відпочити у гаю (за іншими джерелами в печері) і задрімав. Проспав Епіменід 57 років, хоча після пробудження йому здавалось, що він спав зовсім трохи. Після цього він довго не міг знайти свій дім, бо в місті, де жив, багато чого змінилось за той час. Але зрештою він знайшов свого молодшого брата, який до того часу вже постарів. Через це геллени почали вважати його улюбленцем богів. І саме тому до нього звертались атеняни про допомогу. Доповнення цієї розповіді можна знайти у Цицерона і Максима Тірського. Вони стверджують, що цей сон був сповнений видінь, під час котрих Епіменід стрічався з богами і спілкувався з Істиною. За словами самого Епіменіда, сон став його вчителем.

Після цього Епіменід уже ніколи не спав, а у вільний час збирав зілля. Епіменід не випорожнювався і ніхто не бачив як він їсть, бо поживу він отримував дивовижним чином, про що розповідають легенди. Оскільки Епіменід належав до ордену куретів, то імовірно він був сирідом. Також про нього розповідають, що він жив багато разів, його душа могла покидати тіло і повертатись назад. Термін його життя становив більше 150 років, з яких третину він проспав.

Дослідники Меулі і Додс висловлюють припущення, що коріння техніки виходу душі з тіла, котру міг застосовувати Епіменід, слід шукати у скіфо-фракійському шаманізмі. Андрій Зайков вважає цю гіпотезу недостатньо обґрунтованою. Те, що точно може пов'язувати Епіменіда із Північним Причорномор'ям, це схожість його діяльності з практиками [Абаріса Гіперборійського](#). Стверджується, що в Спарті Епіменід заснував святилище, надавши спартанцям пергамент зі священними знаннями, відомий як "шкіра Епіменіда". Вдячні лакедемоняни спорудили йому пам'ятник в палаці ефорів.

Міт про Епіменіда ліг в основу художнього твору «Пробудження Епіменіда» авторства [Ґюте](#).

Піттак - філософ з Лесбосу

Давній мудрець Піттак, син Гіррадія, був фракійцем. Народився 651 року до нашої ери в місті Мітілена на острові Лесбос. Був одружений із сестрою атенського законодавця Дракона. Разом з іншими активістами звільнив рідне місто від тирана. Згодом громадяни обрали його правителем. Піттак встановив правила, котрі передбачали сувору відповідальність за вчинені злочини, особливо за вчинені у нетверезому стані. Правління його тривало десять років. Навівши лад у рідному місті, він склав із себе повноваження і зажив як звичайний громадянин.

Діоген Лаертський розповідає, що кмітливий Піттак здолав на поєдинку олімпійського чемпіона Фрінона, сховавши під шитом сітку, котру потім накинув на супротивника. Отже, Піттак є прикладом мудреця, котрий здатен відстоювати свої і громадські інтереси із застосуванням сили.

В давнину геллени шанували Піттака так само, як Солона і Лікурга. Платон включив його до списку семи давніх мудреців у своєму діалозі «Протагор».

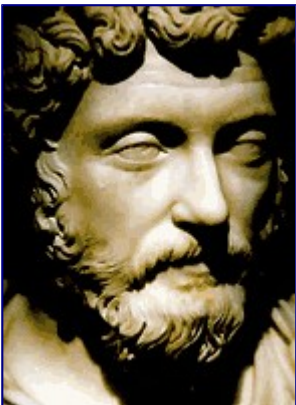
Деякі вислови Піттака

Всьому свій час.

Що обурює тебе у ближньому — того не роби сам.

Закони Дракона

Поняття вжити "драконівських заходів" означає рішучі, суворі, безкомпромісні дії для досягнення певної мети. В часи, коли громадськості прищеплюють терпимість до злого, згадка про правила, котрі встановив атенський діяч давнини, є дуже доречною.

Дракон — один з найдавніших законодавців Еллади, про яких ми знаємо. Стрічаються ще такі форми написання його імені: Драконт і Драко. Про його життя відомо дуже мало: хіба що те, що у 621 році він встановив правила, які діяли ще довго після його смерті. Ось деякі з них.

Громадянськими правами могли користуватись тільки озброєні люди. Це правило є цілком виправданим. Адже як інакше захистити свої права, коли на них посягають за допомогою зброї? Рішення може приймати тільки той, хто бере на себе відповідальність відстоювати його навіть у випадку загрози. Інакше, навіщо таке рішення, котре не виконується з певних причин?

Існував ряд вимог для громадян, котрі могли бути обраними на державні посади. Наприклад: **досягнення тридцятирічного віку; наявність дітей, народжених у шлюбі, віком від 10 років; відсутність боргів.** Таким чином державними діячами могли стати особи, котрі були успішними в сім'ї та господарській діяльності.

Не вважалось злочином заподіяння смерті грабіжнику, якщо воно було вчинено з метою самозахисту або повернення вкраденого майна. Деякі вважають таку норму надзвичайно жорстокою, але насправді це суттєвий стримувальний засіб, котрий ставить порушника одразу у не вигідне становище у порівнянні з порядними громадянами.

Перебування державного службовця в стані сп'яніння, навмисне вбивство, підпал, святотатство каралися смертю. Приймаючи державно важливі рішення, службовець зобов'язаний мати ясну свідомість, адже помилка керівника може коштувати життя багатьом громадянам. Тому ведення тверезого способу життя є обов'язковою умовою для держслужбовців. Хоча підпал може і не мати на меті заподіяння смерті, але пожежа є небезпечним явищем, яке може призвести до втрати здоров'я або загибелі людей. Тому підпал можна відносити до важких злочинів.

Ненавмисне вбивство каралось вигнанням. У "Історії" Геродота описано випадок, коли людина вчинила ненавмисне вбивство двічі: один раз на своїй батьківщині, а другий раз перебуваючи у вигнанні. Тож громадам слід бути уважними при наданні притулку вигнанцям.

Мудрість Солона

Політичний і законодавчий досвід мудреця Солона може бути корисним і в наш час, час великих змін.

Солон (Σόλων) жив приблизно у 640 — 559 роки до нашої ери — атенський політик, поет і мудрець. Походив зі знатного роду Кодридів.

Політична діяльність

Солон здобув популярність після здобуття атенями острова Саламін. Він надихнув земляків на перемогу після багатьох невдач і обґрунтував, що Саламін має належати Атенам через те, що поселення на ньому заснували вихідці з цього міста. Іншою заслугою, що принесла Солону широку славу, є священна війна проти міста Кірри, мешканці якого ображали Дельфійського оракула.

Близько 594-го року до нашої ери, після того, як вигнали тирана Кілона і Епіменід очистив місто від епідемії, атеняни обрали Солона правителем. Він скасував борги, які покривали землю або особою боржника, домігся звільнення тих, хто вже потрапив у рабство за борги, і заборонив надалі робити позики під заставу особистої свободи. Солон вжив заходів і для того, щоб повернути на батьківщину тих, хто за борги був проданий за межі Аттики. Також пробачив борги своїм боржникам, успадкованим від батька. Він реформував все атенське право, за винятком карного.

Солон обмежив придбання землі, щоб перешкодити скупченню її в одних руках, врегулював взаємини сусідів-землевласників, користування джерелами води, заборонив вивіз з Аттики сільськогосподарських продуктів, крім олії.

З інших законів Солона важливе значення мав дозвіл кожному скласти скарги на несправедливість, заподіяну навіть особі, зовсім сторонній для скаржника, і вимога, щоб під час хвилювань і міжусобиці кожен приставав до однієї з партій; хто не виконував цього, позбувався громадянських прав.

Солон встановив нагороди: за перемогу в Олімпійських іграх 500 драхм, в Істмійських іграх 700 драхм. Заборонив постановку трагедій, оскільки вважав, що вони мають згубний вплив.

На питання: "Як подолати злочинність серед людей?", відповів: "Треба, щоб постраждалим і непостраждалим було однаково важко."

Реформоване Солоном право проіснувало довго після його правління і вплинуло на деякі пізніші законодавства.

Після плідної законотворчості багато подорожував: відвідав Єгипет, Кіпр, Лідію. Стрічався з такими видатними особистостями того часу, як мислитель Анахарсій, цар Філокіпр, цілитель Епіменід. Зокрема, він писав Епіменіду: "Ні мої закони, ні твої очищення не допомогли атеням. Адже ні обряди, ні закони

не можуть допомогти державі самі по собі, а тільки люди, що ведуть натовп. Якщо вони ведуть його добре, то закони корисні, якщо погано, то від законів користі нема." Таким чином, Солон підштовхує до висновку, що механізм добору лідерів є надзвичайно важливим для управління суспільством.

Згідно з даними Діогена Лаертського, помер на Кіпрі у віці вісімдесят років. Тіло Солоні спалили, а попіл розвіяли над Саламіном. За іншими відомостями на момент смерті йому було більше вісімдесяти років, а число 80 взяте з його поезій.

Віршована творчість

Солон писав переважно елегії на етичні, суспільні і політичні теми. Вважав, що прагнути до багатства можна тільки чесним шляхом: добробут, дарований богами, міцний від коренів до верхівки, а багатство, придбане насильством або зухвалістю, спричиняє лихо.

Цитати Солоні

Докоряй другові наодинці, хвали — привселюдно.

Винось вирок, після того, як вислухаєш обидві сторони.

Давай поради не ті, що приємні, а ті, що корисні.

Рівність не породжує війну.

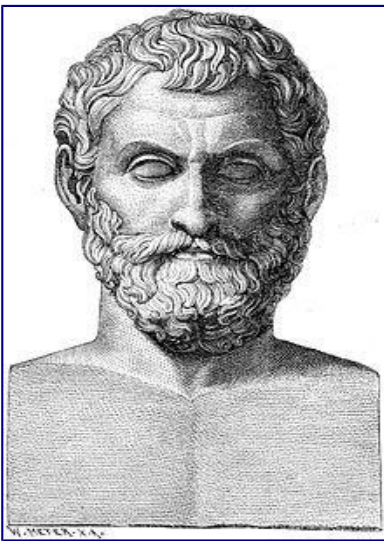
Слово є образом діла.

У всьому потрібна міра.

Уникай задоволення, яке породжує печаль.

Фалес Мілетський — багатий мудрець

Фалес Мілетський (Θαλῆς ὁ Μιλήσιος) жив у 624 — 548 роках до нашої ери — мислитель, математик, астроном, засновник іонійської школи філософії. На думку Валерія Бебика Фалес мав скіфо-дорійське походження, за іншими відомостями — фінікійське, тобто ханаанейське.

Багато подорожував. Зокрема, навчався в Єгипті. Осівши в Мілеті, заснував там школу філософії. Був одним з учителів Пітагора.

Він передбачив сонячне затемнення 585 року до Різдва Хрестового. Йому належить заслуга у визначенні часу сонцестояння і рівнодення, у встановленні тривалості року рівно 365 днів, відкриття факту руху [Солця](#) відносно зірок. Він перший з відомих в історії науки використовує доведення теорем. Якщо землемірів задовольняла відповідь на питання «як?», то Фалес поставив питання «чому?» й успішно відповів на нього.

Він відкрив цікавий способи визначення відстані від берега до видимого корабля, визначення висоти різних предметів, зокрема пірамід, за довжиною тіні.

У «Політиці» Аристотеля є уривок про те, як Фалес за допомогою спостережень за зірками передбачив врожай оливок та використав цей факт для власного збагачення. Таким чином він показав, що філософи здатні стати багатими, якщо захочуть.

Ферекід — один з перших

Існує поширене, але хибне уявлення, що віра у палінгенезію, реінкарнацію, перевтілення духу — це віяння зі Сходу та чужих нам традицій, котрі почали проникати до Європи у дев'ятнадцятому столітті. Але згадки про це явище є у Євангелії, написаному приблизно 2 000 років назад, а також у праці Геродота, де він описує плем'я гетів. Одним з перших предстаників європейської традиції віри у палінгенезію (або, як її тоді називали, метемпсихоз) був Ферекід.

Ферекід Сіроський (жив у шостому столітті до Хрестової ери) — давній філософ, учитель Пітагора.

Перший гелленський прозаїк, один з давніх зачинателів художньої прози як жанру. Також автор праць на історичну тематику, зокрема про персько-скіфську війну, сучасником якої він був. Його праці до наших днів дійшли фрагментарно. Також відомі посилання на Ферекіда більш пізніх авторів. Лакедемонці високо шанували його за чистоту життя. Ферекід говорить про творення світу з п'яти «надр». На противагу Гесіоду, який вважає виникнення всього існуючого з темряви та хаосу, Ферекід зводить початок світу до досконалої, розумної творчої сили — бога, якого він називає Засом. За Ферекідом Зас, Хтонія і Хронос входять до трійці вічних богів, а не народжуються, як у Гесіода. За свідченням давніх істориків, мислитель вірив у можливість перевтілення, як і його учень Пітагор. Можливо, Ферекід черпав свої ідеї з орфічної традиції, адже отримав відповідне посвячення в Ефесі. Відмовився від вживання м'ясної їжі й виконував певні обряди з очищення.

Цитати

«Генії стоять на плечах титанів».

«Довіра до інтуїції» — перший крок до великих починань».

«Якщо бідність — матір злочину, то лінь — його бабця».

«Висміювати інших люблять лише лінивці».

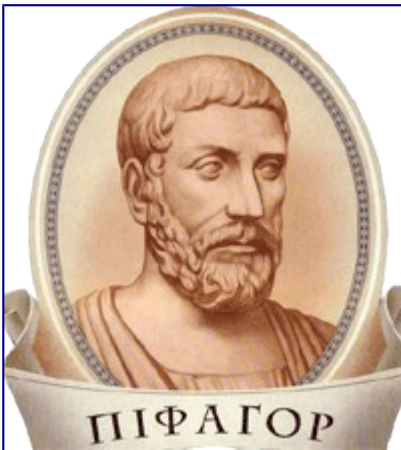
«Ледарство — мати усіх вад та хвороб».

«Власний приклад завжди діє сильніше, ніж повчання».

«Той, хто прагне бути благочинним, вже трохи благочинний».

Легендарний Пітагор

Пітагор (або Піфагор) — видатний мислитель, релігійний та політичний діяч, котрий жив у шостому столітті до нашої ери. Геродот називав його «найбільшим еллінським мудрецем». Основними джерелами про життя і вчення Пітагора є праці Ямвлиха, Порфирія, Діогена Лаертського.

Життєпис

Видатний мислитель жив в одну епоху з Лао-Цзи, видатним мислителем зі Сходу. Це був час високого розвитку культури етрусків, військової могутності соколотів. Про Пітагора збереглося мало відомостей, оскільки певний час його вчення перебувало під заборонаю і суворо переслідувалось владою деяких міст-держав. Навіть ті відомості, котрі дійшли до наших днів, є суперечливими. Тому він досі є людиною-загадкою, людиною-легендою.

Пітагор народився в місті Сідон (нині Сайда, Ливан). Дитинство і юність пройшли на острові Самос, що в Егейському морі поблизу Малої Азії. Його батько Мнесарх був багатим ювеліром (за іншими відомостями — бідним каменерізом), що походив з племені тірренців. У Пітагора були рідні брати: Тіррен і Евіост. Ще з дитинства майбутній мислитель відзначався красою, розумом та справедливістю. Після смерті батька переїхав до Мілета, де навчався у Фалеса, Ферекіда, Анаксимандра. У двадцятирічному віці вирушив до Єгипту. Хоча Пітагор мав рекомендаційного листа до фараона, жерці Мемфісу зустріли його з недовірою, адже для них він був чужинцем. 22 роки перебував Пітагор в Єгипті. Ще 12 років провів у Вавилоні. Після вавилонського полону повернувся на Самос, де зустрівся зі своєю матір'ю Парфенісою та вчителем Гермодамом.

Також відвідав храм Аполона в Дельфах, де поділився своїми знаннями з піфією на ім'я Феоклея. Після мандрів оселився в місті [Кротон](#) на Апенінському півострові. Приблизно у 60-річному віці Пітагор одружився з красунею Теано. У них народилося троє дітей: Арімнест (майбутній вчитель Демокріта), Телаугес (майбутній вчитель Емпедокла) і донька Дамо. Навколо мислителя згуртувалися однодумці, утворивши своєрідний клуб, який через деякий час здобув політичну владу в Кротоні. Так звану Раду Трьохсот обирали на виборах і фактично входили до неї пітагорійці. Це був науково-політичний інститут, "влада брахманів". Завдяки впливу Пітагора внесено певні зміни в дорійську конституцію, що панувала в Кротоні. Подібні клуби згодом виникли і в інших містах Південної Італії й Етрурії.

Вчення

Пітагор був переконаним вегетаріанцем: "утримуйся від харчування плоттю: це непригаманне природі твоїй і заважатиме при очищенні твоєму". Вважав, що душа є безсмертною і здійснює послідовність втілень для поступового вдосконалення. Пам'ятав свої минулі втілення. Зокрема стверджував, що в одному з минулих життів був героєм Троянської війни Ефорбом, а також Ефолідом, Гермотімом, Пірром після того. Таке уявлення про дух близьке до уявлень послідовників легендарного Орфея. Філософ був добрим знавцем людської зовнішності і міг читати по ній глибину душі. Завдяки таким спостереженням Пітагор складав враження про майбутніх учнів. Свої філософські погляди Пітагор сформулював в книзі "Священне Слово", хоча є версія, що вона є компіляцією висловлювань Пітагора, зробленою його учнями. Однією із особливостей вчення була система підпорядкованих цінностей: 1) прекрасне, 2) корисне, 3) приємне. Тобто з приємного є прийнятним тільки те, що є і корисним, і прекрасним. А з корисного тільки те, що є прекрасним. В основі такої етики лежало вчення про належне: перемогу над пристрастями, підпорядкування молодших старшим, культ дружби і товариськості. Так само, як пізніше Платон, Пітагор критикував Гомера та Гесіода за спотворення уявлення про богів. Пітагорійці мали звичай прокидатись до сходу Сонця і виконувати розумові вправи. Дуже поширеною є байка про те, що коли Пітагор вивчив теорему про співвідношення між сторонами прямокутного трикутника, то приніс в жертву биків. Але це суперечить тому, що пише Порфірій,

посилаючись на Евдокса: "Про чистоту свою він так піклувався, що уникав убивста та убивць, не тільки утримувався від тваринної їжі, але обходив стороною кухарів та мисливців." За іншою версією, жертвний бик був зроблений з тіста.

Вчення Пітагора мало суттєвий вплив на Платона, котрий за високу ціну придбав один з його рукописів. Едуард Шюре називає Пітагора і Платона великими посвяченими. Також пітагорійське вчення знайшло відображення в золотих віршах Лісія, коментарях Гераклеса, уривках Філолая, Архіта, працях інших мислителів.

Праці

«Про природу»

«Про виховання»

«Про державу»

«Про світ»

«Про душу»

Цитати

Пам'ятай правило причин і наслідків у долі твоїй.

У житті своєму дотримуйся — скільки зможеш — порядку.

Не ганяйся за щастям: воно завжди знаходиться у тобі самому.

Відходячи, не оглядайся.

Пияцтво є вправління в божевіллі.

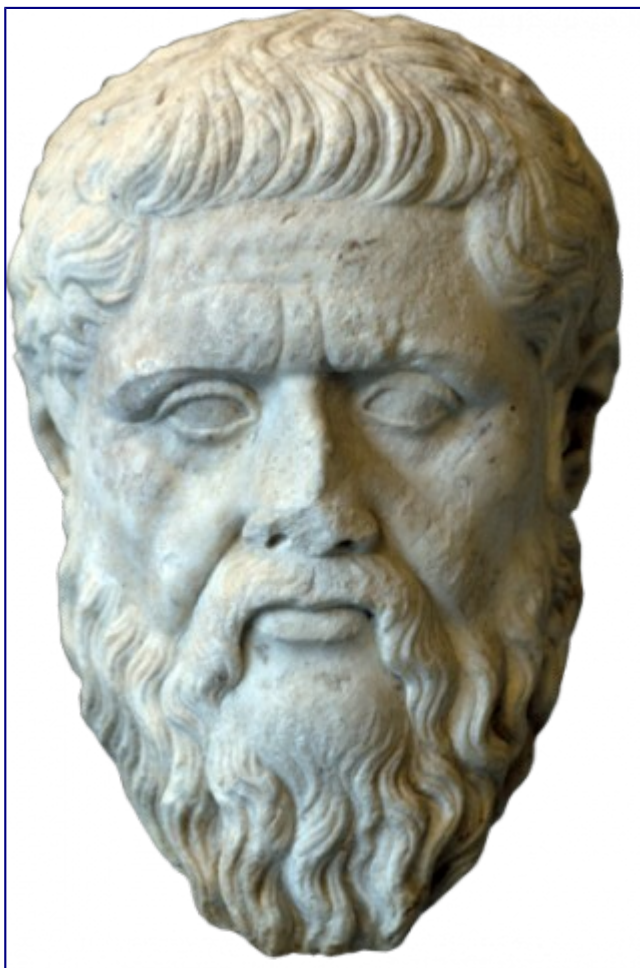
Початок є половина всього.

Пітагор в художній літературі

Образ Пітагора знайшов відображення в повісті Олеса Бердника "Покривало Ізіді". Також його згадав автор Славомисл у "Пісні про побиття іудейської Хазарії Святославом Хоробрим".

Аристокл, більше відомий як Платон

Мислитель Аристокл, син Арістона, внук Аристокла, більше відомий під іменем Платон (Πλάτων). Роки життя 427 — 347 до нашої ери. Походив зі знатної родини Кодридів, тієї ж, що і відомий мислитель Солон. За античною традицією, Аристокл народився і помер в один і той же день — 21 травня.

Життєпис

Діоген Лаертський розповідає, що Сократ побачив уві сні лебедя, а наступного дня познайомився з Платоном і одразу зрозумів значення сну. З того часу той став учнем Сократа. Після смерті Сократа, у 28-річному віці Аристокл переїхав у Мегари до Евкліда. Згодом до Італії, де познайомився з пітагорійцями. Слід зазначити, що в працях Платона про державний устрій відчувається не тільки вплив справедливості Сократа, але й уявлення пітагорійців про управління суспільством. Також Платон відвідав Єгипет. Будучи на Сицилії, розгнівав там

місцевого тирана, за що той продав мислителя в рабство. Але Платона викупили його друзі. Повернувшись до Атен, він придбав на околиці міста будинок із садом, де заснував відому філософську школу. Так 385 року до нашої ери виникла Платонівська Академія, котра проіснувала багато століть. Учні Академії навчались невідомим раніше наукам: діалектиці, аналітиці, методології, філософії, індуктивним і дедуктивним методам пізнання. Через дев'ятнадцять років після заснування туди вступає Арістотель і залишається там до смерті Платона, котрого поховали в саду Академії.

Вчення про державу

Вчення про державу викладено в таких працях, як "Держава" та "Закони". Вони побудовані у формі діалогів. В "Державі" мислитель аналізує різні суспільні устрої: тимократію, олігократію, демократію, тиранію, а також виступає з пропозицією створення досконалого суспільного устрою, де державою правлять філософи. Таку класифікацію він здійснює не за способом управління, а за цінностями, котрі є найбажанішими для суспільства. За часів тимократії люди найбільше цінують шану, за часів олігократії — гроші, за часів демократії — волю, а за часів тиранії — безпеку. Також Платон вважає, що один устрій виникає з іншого за певних умов.

Теперішня Україна в термінах Платона є олігархічною. Причиною є не тільки вплив олігархів на управлінські рішення, а й пересічні люди, що зосередились на зароблянні грошей і статків. Для відновлення народовладдя (демократії) треба, щоб активна більшість суспільства почала цінувати волю. Київський Майдан Незалежності, що в 2013-14 роках нагадував козацьку січ, яскраво свідчить, що серед українців формується суспільне ядро з волелюбних людей, навколо котрих може згуртуватись решта нації. Це і буде початок зміни державного ладу на демократичний. Але Платон застерігає, що демократії можуть бути властиві і погані особливості. Такі, як свавілля неосвіченого натовпу, розпуста, безсоромність. Тому в нашій ситуації важливу роль грає освітній рівень революціонерів, їх здатність до самодисципліни і дисциплінування інших.

В "Законах" Аристокл намагається дати найцінніші поради щодо влаштування нової держави, що має бути створена. Дія цього діалогу відбувається в день літнього солцестояння. Три мислителі (атенянин, лакедемонянин, критянин)

обговорюють можливість створення нової колонії на острові Крит, де заплановано встановлення якнайкращого державного ладу. Реалістично усвідомлюючи, які люди братимуть участь в заснуванні колонії, Платон намагається запропонувати устрій, котрий би був найбільше наближений до зразка, запропонованого в "Державі". Філософ усвідомлює, що між державами постійно ведуться війни. І мир — це тільки перерва між ними, тому пропонує влаштувати нову державу так, щоб вона перемагала у війні. При цьому велику увагу приділяє вихованню дітей, культурі та релігії. Розуміння, душевна рівновага, справедливість, мужність — ось чесноти, котрі варто заохочувати в державі і саме в такому порядку.

Виходячи із законів Платона, можна запропонувати такі правила для оновленої України.

1. Громадяни, що не вступили в шлюб до певного віку, сплачують податок. Кошти від такого податку будуть використані на потреби багатодітних сімей.
2. Надання позик можливе тільки на безлихварській основі.
3. Для обрання або призначення на державну посаду кандидат має подати докази особистої чесності, починаючи з народження.
4. Право обирати державних посадовців мають тільки озброєні громадяни.
5. Усі голосування мають бути відкритими.
6. Встановлюються вікові обмеження щодо зайняття громадянами державних посад.
7. Музика, співи і танці є священними. Час, місце і репертуар масових заходів із використанням музики, співу і танців строго регулюється. Дозволяється тільки творчість, котра відповідає державним правилам, пропагує справедливість, доброту, поширює красу. Для публічного виконання або показу творів мистецтва обов'язково потрібен дозвіл місцевого органу самоврядування.
8. Перелюбники не можуть займати державних посад, а також користуватись будь-якими пільгами або почестями в державі.
9. З погляду найкращого державного устрою, найціннішим є не порятунок життя заради існування, а досягнення досконалості і збереження її до кінця життя.

Арістотель — засновник формальної логіки

Античний вчений-енциклопедист і мислитель Арістотель (Αριστοτέλης) жив у 384 — 322 роках до нашої ери. Він є засновником формальної логіки, яка уже стала класичною. В його працях зафіксована перша згадка про існування усвідомлених сновидінь. Навчався в академії Платона, але згодом заснував власну філософську школу. Арістотель узагальнив досягнення учених і філософів Еллади і передав їх наступним поколінням. Він заклав основи етики, психології, фізики, біології, суспільствознавства.

Три роки присвятив Арістотель вихованню майбутнього македонського царя Олександра (від 13-ти до 16-річного віку). Згодом, отримавши владу, вдячний Македонець повністю звільнив від податків ціле місто Стагір — тільки тому, що там народився Арістотель. І цар Філіпп, а потім і Олександр створили Арістотелю усі умови для продовження наукових досліджень. Тисячі осіб мали обов'язком постійно постачати для наукових дослідів Арістотеля рідкісні рослини і мінерали.

В Арістотелевій «Фізиці» нема математичних формул, описів дослідів і приладів. Арістотель приходять до тих чи інших висновків шляхом міркувань, установлення логічних протиріч, що впливають з тих чи інших припущень. Такий спосіб був властивий давнім мислителям. Первинними якостями матерії він вважав дві пари протилежностей «тепле — холодне» і «сухе — вологе». Основними стихіями вважав — землю, повітря, воду і вогонь. П'ятим довершеним елементом Арістотель вважав етер.

Арістотель обговорює загальні філософські проблеми уривками, в різних трактатах. Ці обговорення отримали назву «метафізика», оскільки вони не потрапили в Арістотелеву «Фізику», а залишилися поза нею (*мета* означає *за межами*). Згодом слово метафізика стали вживати як синонім слова філософія.

Як засновник формальної логіки, Арістотель запропонував десять класифікацій, за якими можуть бути класифіковані всі об'єкти.

Їх порядок такий:

1. Сутність — річ, яка існує сама по собі, а не як видозміна чогось іншого. Приклади окремих сутностей можна знайти в усіх природніх тілах: мінералах, рослинах, тваринах та людських істотах. Різноманітні частини цих тіл: листя,

стовбури, органи та кінцівки теж входять в категорію первинних субстанцій.

Побічні обставини — речі, котрі не можуть існувати самі по собі, речі, що існують в інших речах, як в предметах, тобто другорядні аспекти сутностей:

2. Кількість — її вимірюють або обчислюють математично.

3. Якість — побічна обставина, за допомогою якої річ належить до якогось типу чи виду; побічна обставина, що вказує якою є річ (її змістовні якості та форми) і як вона діє; побічна обставина, котра є зовнішньою оцінюючою формою.

4. Стосунок — побічна обставина в речі, є відношенням чи посиланням цієї речі до іншої речі. Побічні обставини невластивого, але вчиненого або сказаного про сутність.

5. Дія — побічна обставина, котра є проявом активності.

6. Пасивність — побічна обставина, котра є отриманням чогось від іншого.

7. Місце — невластива побічна обставина вжита про річ з посиланням на місце.

8. Стан (положення, розташування, становище, поза) — невластива побічна обставина вжита про річ з посиланням на становище частин речі в даному місці.

9. Час — невластива побічна обставина, що говориться про річ з посиланням на час.

10. Володіння (притаманність, власність) — побічна обставина особлива людській істоті, що включає в себе всі зовнішні спорядження та обладнання, котрі додаються до її природнього тіла (одяг, прикраси, спорядження, захисні покриття).